

СЕСЛЕРІЯ ГОЛУБА

Sesleria caerulea (L.) Ard. (*S. uliginosa* Opiz)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Рідкісний реліктовий вид на крайній пд.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пд. частина Скандинавського п-ова (від центральної Швеції), континентальна частина Середньої Європи (від сх. Франції до пн. зх. РФ) та пн. частина Балканського п-ова (до Чорногорії та центральної Болгарії). В Україні відомий з єдиного локалітету (Пн.-Зх. Поділля, Вороняки), де росте у долині р. Золочівка. Адм. регіон: Льв.

Чисельність та структура популяцій
Локальна нечисленна популяція виду на пн. окол. с. Зарваниця Золочівського р-ну з переважанням старих генеративних особин, що утворюють клони.

Причини зміни чисельності
Чисельність особин зменшується внаслідок надмірного (критичного) осушення екотопів та посиленого випасання, випалювання тощо.

Умови місцезростання
Росте (як асектатор, рідше субдомінант) на евтрофних болотах союзу *Caricion davallianae* кл. *Scheuchzerio-Caricetea nigrae* та частково осушених торфових луках союзу *Molinio caeruleae* кл. *Molinio-Arrhenatheretea* в місцях близького залягання мергелю. За межами України вид формує угруповання карбонатних боліт асоціації *Seslerietum uliginosae*, а також трапляється у складі лучних степів

союзу *Festucion valesiacae* на гіпсових скелях пн. експозиції. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна нещільнодерновинна рослина 10–50 см заввишки. Пластинки листків плоскі, іноді складені вдвоє, 2–4 мм завширшки, зверху вкриті білуватим восковим нальотом. Суцвіття — досить густа довгасто-яйцеподібна волоть, 10–30 мм завдовжки та 5–9 мм завширшки. Колоски переважно двоквіткові, 4,5–5 мм завдовжки, розміщені на осі суцвіття по 4–5 на коротких (1–1,5 мм) ніжках або майже сидячі. Колоскові луски до 4 мм завдовжки, ланцетні, поступово загострінені в остюк до 1 мм завдовжки, по краях та кілю шорсткоопушені (війчасті). Нижні квіткові

луски до 4 мм завдовжки, на верхівці тризубчасті, середній зубець закінчується остюком до 1 мм завдовжки, бічні зубці з короткими остючками або безості. Цвіте в травні–липні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням та вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Не охороняється. Необхідно забезпечити оселища виду режимом абсолютного заповідання та запровадити моніторинг популяції, що можливе за умови створення НПП «Північне Поділля» й включення частини долини р. Золочівка до його заповідної зони. Заборонено проведення осушувальних робіт, порушення гідрологічного режиму, надмірне випасання худоби.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Протиерозійне, кормове, декоративне.

Основні джерела інформації
Кузярін, 2003; Цвелев, 1976; Deyl, 1980; Medwecka-Kornaś, Kornaś, Pawłowski, 1959.

Автор: О.Т. Кузярін
Фото: О.О. Кагало

КОВИЛА ДИВНА

Stipa adoxa Klokov et Ossychnjuk
(~ *S. syreistschikowii* P.Smirn. s.l.)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae
(Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення

Дуже рідкісний ендемічний вид, близький до *S. syreistschikowii* P.Smirn.

Ареал виду та його поширення в Україні

У пн.-сх. частині Приазов'я. Адм. регіон: Дц.

Чисельність та структура популяцій

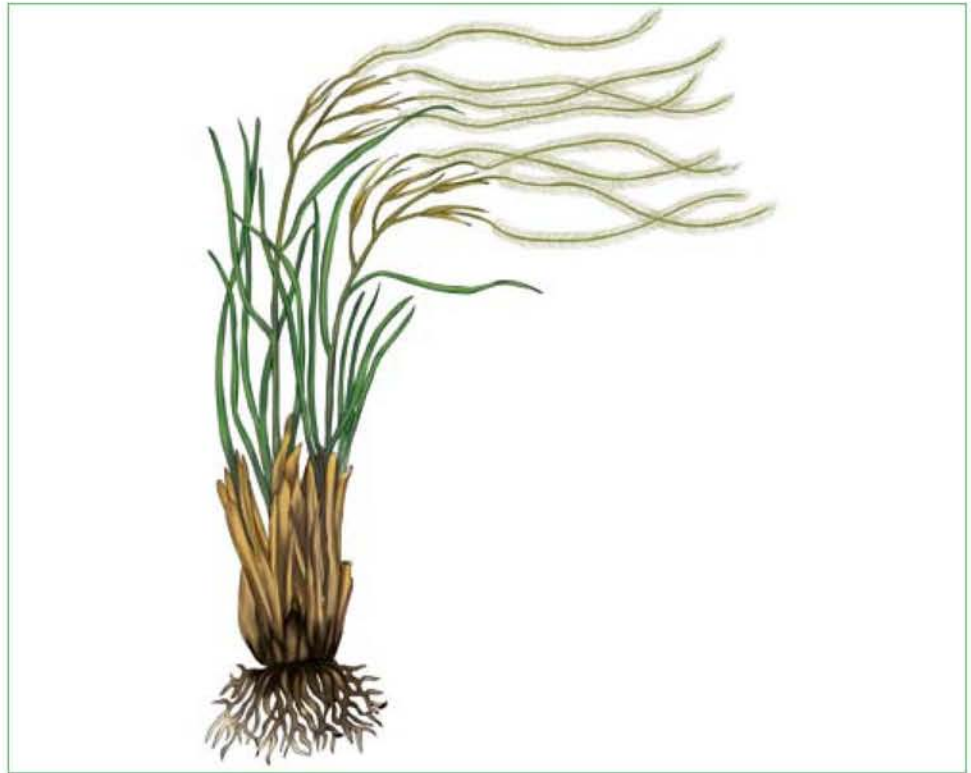
Чисельність популяцій невідома, їх структура не досліджена.

Причини зміни чисельності

Антропогенний вплив: порушення природних екотипів внаслідок господарського освоєння територій, випасання худоби.

Умови місцезростання

Кам'янисті степи та відслонення. Росте як домішка до домінуючих видів ковили в угрупованнях кл. *Festuco-Brometea*. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна щільнодернинна рослина до 60 см заввишки. Коренева система мичкувата. Стебла голі й гладенькі, під вузлами коротко опушені. Листки довгі, до 2 мм завширшки, вузьколінійні, щетиноподібні, згорнуті, зовні голі, слабо шорсткі, зсередини волосисті. Колоски одноквіткові, у кількості 5–7, зібрані у волоть. Нижня квіткова луска 17–20 мм завдовжки. Крайові смужки волосків на сім'янці доходять до основи остюка. Остюк 27–31 см завдовжки, двічі колінчасто-зігнутий, по всій довжині пірчастий, в нижній штопороподібно закрученій частині опушений волосками 0,5–1,7 мм завдовжки. Перо 7–8 мм завширшки. Цвіте звичайно один раз на 3–5

років у травні–липні, плодоносить у червні–липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Занесено до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняється у відділенні «Хомутовський степ» Українського степового ПЗ. Рекомендується контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено порушувати місця зростання виду, надмірне випасання.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують в Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення

Ґрунтоутвірне, протиерозійне, кормове.

Основні джерела інформації

Клоков, Осычнюк, 1976; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Кондратюк, Чуприна, 1992; Остапко, 2001; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко

Малюнок: Т.В. Степаненко

КОВИЛА ВІДМІННА

Stipa anomala P.Smirn. ex Roshev.

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Зникаючий.

Наукове значення
Дуже рідкісний диз'юнктивний вид.

Ареал виду та його поширення в Україні
Пн. Кавказ, Пд. Урал. У пд.-сх. Україні на Донецькому кряжі та Приазовській височині (у басейні р. Кальчик). Адм. регіони: Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій
Відомо кілька популяцій, структура яких не досліджена.

Причини зміни чисельності
Природно-історична рідкісність, порушення природних екотопів внаслідок господарського освоєння територій, випасання худоби.

Умови місцезростання
Кам'янисті степи та віслонення. Росте як домішка до домінуючих видів ковили в угрупованнях кл. *Festuco-Brometea*. Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічна трав'яна щільнодернинна рослина 50–60 см заввишки. Стебла голі й гладенькі, під вузлами коротко опушені. Листки довгі, до 2 мм завширшки, вузьколінійні, згорнуті, молоді на верхівці з китичкою волосків до 3 мм завдовжки. Колоски одноквіткові, зібрані у вузьку стиснуту багатоквіткову волоть. Нижня квітова луска 17–18 мм довжиною. Крайові смужки волосків на сім'янці не доходять до основи остюка на 4–5 мм. Остюк 20–25 см завдовжки, двічіколінчасто-зігнутий, по всій довжині пірчастий, але в нижній штопороподібно закрученій частині з білими короткими волосками. Цвіте у травні–червні, плодоносить у червні–липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Занесено до Європейського червоного списку та Червоного списку МСОП. Охороняється у відділенні «Провальський степ» Луганського ПЗ. Рекомендується створити заказники у місцях зростання виду, контролювати стан популяцій та вирощувати у ботанічних садах. Заборонено порушення умов зростання виду, випасання худоби.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у Донецькому ботанічному саду НАН України та у Ботанічному саду ім. О.В. Фоміна Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка.

Господарське та комерційне значення
Ґрунтоутвірне, протиерозійне, кормове.

Основні джерела інформації
Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Івашин, Чуприна, Хархота, 1975; Клоков, Осычнюк, 1976; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Кондратюк, Чуприна, 1992; Остапко, 2001; Остапко, Тохтарь, Бойко, та ін., 2001; Рідкісні й зникаючі рослини Луганської обл., 2003; Цвелев, 1976; ЧКУ, 1996.

Автор: В.М. Остапко
Фото: О.С. Мандзюк, Т.В. Степаненко

КОВИЛА ШОРСТКА

Stipa asperella Klokov et Ossyczjuk

Родина Тонконогові (Злакові) — *Poaceae*
(*Gramineae*)

Природоохоронний статус виду
Недостатньо відомий.

Наукове значення

Диз'юнктивноареальний причорноморсько-приазовський ендемік.

Ареал виду та його поширення в Україні

Північне Причорномор'я (між рр. Тилігул та Інгулець, включаючи Нижнє Побужжя), Приазов'я, Донецький кряж. Адм. регіони: Дц, Лг, Од, Мк, Хс.

Чисельність та структура популяцій

Популяції лінійні або локальні з дифузною або компактно-дифузною просторовою структурою. Щільність популяцій становить від 1–5 до 10–25 особин на 1 м². Вікові спектри повночленні, бімодальні з максимумом у генеративних і віргініальних стадіях. Самопідтримання популяцій задовільне, насінневе.

Причини зміни чисельності

Фрагментарність та диз'юнктивність ареалу, інсуляризація популяцій, недостатнє вегетативне розмноження, низька стійкість до випасу, знищення оселищ виду внаслідок розорювання, заліснення схилів.

Умови місцезростання

Кам'яністі степові схили, відслонення вапняків і кристалічних порід, кам'янисто-щербенисті ґрунти. Едифікатор петрофітних угруповань,

на добре сформованих ґрунтах входить як домішок (кл. *Festuco-Brometea*). Ксерофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Трав'яний щільнодернинний багаторічник 75–90 см заввишки. Квітконосні стебла під волоттю щетинисто-волосисті, а нижче до верхнього вузла — гострошорсткі, їх листки вузьколінійно-ланцетні, зсередини волосисті. Листки неплідних пагонів зовні гострошорсткі, згорнуті. Волоть з 7–9 колосками, її вісь щетинисто-волосиста. Нижня квіткова луска 18–21,5 мм завдовжки, крайові смужки волосків на ній доходять до основи остюка. Остюк 26–36 см завдовжки, його нижня закручена частина коричневатая, на реберцях шорстка від бугорків. Цвіте у

травні — на початку червня. Плодоносить у червні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється в Українському степовому (відділення «Хомутовський степ», «Кам'яні Могили») та Луганському (відділення «Стрільцівський степ», «Провальський степ») ПЗ, НПП «Гранітно-степове Побужжя» та заказниках у Миколаївській обл. Необхідно здійснювати моніторинг популяцій, розширити існуючу мережу заповідних об'єктів. Заборонено надмірне випасання, терасування та заліснення схилів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, ґрунтозахисне, протиерозійне, кормове.

Основні джерела інформації

Воронова, 2005; Деркач, 1990; Клоков, Осычнюк, 1976; Кондратюк, Бурда, Остапко, 1985; Кондратюк, Чуприна, 1992; Крицкая, Новосад, 2001; ЧКУ, 1996.

Автори: Л.І. Крицька, О.Ф. Щербакова, В.В. Новосад, С.М. Воронова, О.М. Деркач
Фото: В.В. Новосад

